2. *Стрижевская Н. И.* Письмена перспективы: о поэзии Иосифа Бродского. М., 1997.
3. *Хартунг Ю., Брейдо Е.* Гипертекст как объект лингвистического анализа // Вестник Московского университета. Сер. 9. Филология. 1996. № 3.

ІДЭЯ ЗЯМЛІ Ў КАНТЭКСЦЕ ПРАБЛЕМ СУЧАСНАГА ЖЫЦЦЯ (НА МАТЭРЫЯЛЕ КНІГІ М. МАЛЯЎКІ «СТАРАЯ ЗЯМЛЯ»)

Т. І. Мойса

Ідэя і канцэпцыя зямлі займаюць вызначальнае месца ў творчасці такіх сусветна вядомых майстроў слова, як К. Гамсун, А. дэ Бальзак, Э. Заля, У. Фолкнер, М. Мітчэл, Г. Успенскі, Л. Талстой і інш. У беларускай літаратуры актуалізаваная ідэя ярка выражана ў паэме Я. Коласа «Новая зямля», у прозе К. Чорнага (асабліва ў раманах «Зямля», «Бацькаўшчына»). Ю. С. Пшыркоў піша: «Вопыт Я. Коласа вучыць, што развіваць традыцыі мінулага азначае быць наватарам, чулым рэзанатарам часу, смелым і паслядоўным адкрывальнікам новых шляхоў у мастацтве» [4; 169]. Невыпадкова, працягваючы класічную традыцыю, М. Маляўка стварыў кнігу «Старая зямля», напаўняючы яе тэкставую прастору санетамі, якія з’яўляюцца даўняй вершаванай формай, узнікненне якой канстатуюць XIII ст.

Бадай што кожны ведае пра санет як пра чатырнаццацірадовік з вызначанай рыфмоўкай. Можна згадаць і пра вянок (і вянок вянкоў) санетаў. М. Маляўка даў наступны падзагаловак сваёй кнізе: «Санеты спавітыя дзеразой». Менавіта з гэтай расліны ў часы маленства і юнацтва паэта плялі вянкі для разнастайных урачыстсцяў. І з класічных форм – санетаў (акрамя вершаў «Коласаў шлях» і «Мікалаўскі вагон») складаецца своеасаблівы «вянок» дзеля ўшанавання, увекавечвання Мікалаеўшчыны – роднай вёскі паэта. Ці ж толькі малой радзімай яна для яго з’яўляецца? Гэта па сутнасці тое малое-вялікае, што называецца нацыянальным вобразам свету. Таму лёс адной вёскі, прасочаны ў «Старой зямлі», успрымаецца як лёс Беларусі.

У зборніку супрацьпастаўлены два часавыя пласты – мінуўшчына і сучаснасць. Так, як ні сумна і горка, мінулі для Мікалаеўшчыны найлепшыя часіны. Цесляры, кавалі, хлебаробы, асветнікі... Іх ужо меншае.

З побытам і светам працоўных клопатаў былі здаўна звязаны міфалагічныя ўяўленні беларусаў-мікалаеўцаў. Калісьці, гаворыць паэт, адзін жыхар капаў студні, крыніцы, тым самым пранікаючы ў іншы сакральны свет. Пра русалак ён даведаўся ў дзяцінстве ад маці. Трэба заўважыць, мясціны, дзе прайшлі лепшыя гады М. Маляўкі, багатыя на

лекавыя расліны, сярод якіх святаяннік і... дзераза. З зёлкамі асацыююцца не замовы і праклёны, а глыбокая хрысціянская павага да расліннага свету. Іх неслі ў царкву для асвячэння. З развіццём навукі цяпер павінны лячыцца, быццам, атрутай, таблеткамі. Тое ж можна сказаць і пра старыя звычаі, бо:»Змяніўся час і нават на Каляды // Гасцям з «казой» і песнямі не рады» [3; 243]. Чаму ж так здарылася, што чалавек сёння «целам паланёны»? Прычыну паэт акурат і бачыць у страце духоўнасці: для ранейшых «рамантыкаў» сузор'і перастаюць быць іконамі, высокім спрадвечным ідэалам зямнога быцця. Мабыць, таму многае і мяняецца, а традыцыі адыходзяць у нябыт.

Ды ўсё ж існуе повязь між пакаленнямі, і яе мацуюць продкі (на жаль, не заўсёды гэта робім мы, нашчадкі). І, дзякуй Богу, што памяць продкаў не дае забыцца пра вытокі, лучыць з радзімай. На магіле бацькі вырас жытнёвы колас. Колас сам прабіўся з-пад зямлі, быццам вырас з бацькавага неўміручага сэрца. Жыве ў памяці і скрыпка земляка Адама Камароўскага, і наплывае ўспамін...

Аднак памяць сэрца — гэта найперш памяць лірычнага героя пра свайго славутага земляка Якуба Коласа. Гэтым, напэўна, і абумоўлена цытаванне класіка беларускай літаратуры, нашага нацыянальнага генія. Дакладна напрыклад, прыводзіцца першы радок знакамітай «Новай зямлі». З Коласвай паэмай, як няцяжка здагадацца, звязана і назва кнігі «Старая зямля». Гэтая алюзія як водгалас на выпакутаваныя мары герояў «Новай зямлі». Ад «старой» зямлі (Мікалаеўшчыны) да Альбуці, дзе жыў Колас (у «Новай зямлі» – Парэчча) – «рукой падаць». Коласа і яго нашчадкаў яднае Нёман. Цікава, дубы, што вартуюць мудрую раку, М. Маляўка, пераймаючы Якуба Коласа, характарызуе пры дапамозе параўнання «як вежы». Нездарма сучасны паэт наўмысна паўтарае: «На ўсходзе неба грае...» [3; 14]. (згадайма Коласаў верш «Усход сонца») і прызнаецца, што гэты радок для яго «як свой». А вось М. Маляўка жыва ўяўляе сустрэчу Коласа і Купалы ў Смольні. Паэт адчувае сваю арганічную ўключанасць у духоўнае поле класікаў, іх нябачную прысутнасць, бо гэтыя вялікія песняры – «адзін народны голас» (згадайма: «Vox populi – vox dei» – вядомую лацінскую прыказку). Арыентавацца ў жыццёвым шляху і тврчасці Коласа дапамагалі экскурсіі, праведзеныя ў музеі ў Смольні дзядзькам Юзікам і Юркам з Альбуці. Юрку аўтар вобразна назваў «залаты лісток», паколькі ён – зярнятка ў Коласавым жыццясвеце (верш «Коласаў шлях»). Звяртаючыся да Юркі, а не каго іншага, лірычны герой просіць: «Старую вёску ажыві» [3; 135].. Пад «старой вёскай» Мікола Маляўка разумее не архаічны вясковы побыт, сядзібы, а найперш – зямлю, народны лад сужыцця-

яднання. Цяпер яна, зямелька родная, малаўраджайная, не песціць сваёй удзячнасцю сялян. Нягледзячы на гэта, зямля – «гняздо жыцця». Яе адраджэнне немагчыма без адраджэння вёскі. Таму лірычны герой з трывогай задае пытанне: «Што будзе з вёскаю?» [3; 144]. На думку аўтара, яе адрадзіць магчыма толькі пры адной умове. Ад матэрыяльных і духоўных страт ратаваў гурт, талака. Яе разнавіднасцю выступае трывалая сям'я, якую цяпер знойдзеш рэдка. Старая вёска варта ухвалы, хаця яна не ідэалізуецца паэтам. «Век мінулы» сялянскай цывілізацыі, калі да яго вяртацца па страчаныя каштоўнасці, здольны дапамагчы займець народу нашаму «грунт... пад нагамі» (Я. Колас).

Будучыню Мікалаеўшчыны лірычны герой прадказаць не можа, бо народныя павер'і і прыкметы не жывуць у народзе, а раней мікалаеўцы на гэта былі здольныя: маці давала дзецям наказ не наступаць на цень чалавека, таму што ад гэтага залежыць жыццё таго, хто на яго наступіў.

Як чалавек разважлівы, глыбокі лірык з тонкай душой, М. Маляўка выклікае кожнага з нас да роздуму, задаючы філасофскае пытанне: «Гадай, хто вызначае нашы лёсы: // Зямля свая ці Божыя Нябёсы?» [3; 149]. З апошніх радкоў кнігі вынікае: аўтар хутчэй фармулюе праблему, чым яе цалкам вырашае. Аднак досвед паэта дае магчымасць у далейшым асэнсаваць яе такім чынам, каб ідэяўтваральным пачаткам у сучаснай канцэпцыі жыцця і свету выступала духоўна-філасофская катэгорыя зямлі.

Літаратура

1. *Колас Я.* Выбраныя вершы. — Мінск: Маст. літ., 1980.
2. *Колас Я.* Новая зямля. — Мінск: Юнацтва, 1982.
3. *Маляўка М.* Старая зямля. — Мінск: Паліграфкамбінат імя Я. Коласа, 2005.
4. *Пшыркоў Ю. С.* Летапісец свайго народа: Жыццёвы і творчы шлях Я. Коласа. — Мінск: Навука і тэхніка, 1982.

ЛІНГВІСТЫЧНАЯ КАЗКА Ў ЛЮСТЭРКУ ТЭКСТАВАГА АНАЛІЗУ

Т. А. Пугачэўская

Кожны з дарослых людзей у дзяцінстве любіў слухаць казкі, асабліва калі з іх героямі адбываюцца разнастайныя цікавыя прыгоды. Нездарма даследчыкі-метадысты звярнулі ўвагу на казку як на адну з формаў папулярнага выкладу навуковай інфармацыі.

Лінгвістычная казка – гэта асобны падвід прадметнай (вучэбнай, дыдактычнай) казкі, якая належыць да ліку займальных варыянтаў